

SOCIOLOGIE ȘI NAȚIUNE LA NICOLAE IORGA.
CE DATORĂM MARII PERSONALITĂȚI?

RADU BALTASIU*

ABSTRACT

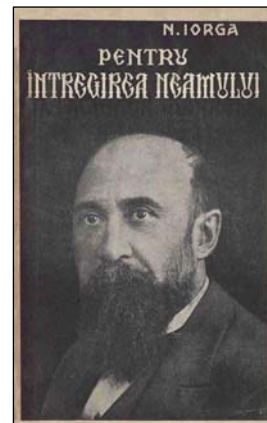
NICOLAE IORGA: SOCIOLOGY AND NATION. WHAT DO WE OWE
TO THIS GREAT PERSONALITY?

Nicolae Iorga is the greatest Romanian historian, and, at the same time, a forerunner of sociology, geopolitics, and political science, among others. Iorga had a huge impact in structuring the modern Romanian society during and after WW 1, being in the same line of influence with Mihai Eminescu. Starting with Nae Ionescu's analysis on Iorga, we will summarize his contribution in this direction making considerations on his contributions to science, society, war, and politics. Beside his great power of assimilating and synthesizing huge amount of data, Iorga had a profoundly serious contribution to the emergent paradigm of the cultural indigenization imperative of the lag-behind societies like Romania's. At the end of this paper, in the Appendix, we quote from the Romanian Academy communication related to his 150th birth anniversary. Also in the Annex we give a sample answer to the so-called lack of precision of some of Iorga's papers – quoting from Nae Ionescu.

Keywords: Iorga, sociology, geopolitics, Great Romania, modernity.

INTRODUCERE

Nicolae Iorga este mai mult decât un istoric. Ca mai toate personalitățile majore ale culturii române, a avut o contribuție structurală la crearea societății românești moderne, a statalității românești. Cu alte cuvinte, personalitatea lui Nicolae Iorga are statură geostrategică pentru România și trebuie tratată ca atare. El este cel căruia îi datorăm cele două afirmații tari: „România – stat de necesitate europeană” (*Geopolitica și Geoistoria*), și „Cine nu vine astăzi să semene muncă și credință, acela este un răufăcător” (1916, p. 3) – continuând cu amplitudine opera eminesciană de gândire asupra spațiului românesc.

* Ph.D., University of Bucharest, Faculty of Sociology/European Center for Ethnic Studies of Romanian Academy, e-mail: radu.baltasiu@gmail.com.

„Revista română de sociologie”, serie nouă, anul XXXII, nr. 3–4, p. 239–250, București, 2021

Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

NAE IONESCU DESPRE NICOLAE IORGA

Nae Ionescu, probabil cel mai important intelectual al epocii interbelice, afirmă răspicat că Iorga înseamnă pentru România fixarea și formularea unui „mare adevăr”¹, poate chiar a marelui adevăr văzut de pe aceste locuri. Astfel, **Iorga, după Eminescu, arată Nae Ionescu, este al doilea român care fixează spațiul românesc modern pe cerul ideilor universale, aplicându-le în plan național, autohtonizându-le.** Este o primă ancorare a spațiului românesc în adevăr, deschizându-i calea către cultura majoră, dacă ar fi să folosim termenul lui Blaga²: părăsirea boicotului istoriei și reintrarea românilor în făurirea istoriei. Nae Ionescu identifică, sintetic, cele trei axe majore ale contribuției lui Iorga:

1. demitizarea liberalismului;
2. reamplasarea programatică a ortodoxiei în nucleul social;
3. declanșarea mișcării de autohtonizare a culturii.

Iorga arată răspicat că mișcarea de eliberare națională din Sud-Estul Europei are alte resorturi decât emanciparea din Occident: „*Dacă conștiința națională s-a trezit pe urmă, a fost nu pentru că a provocat-o Revoluția franceză, ci pentru că s-a ridicat indignată împotriva încercării Revoluției franceze, care continua tradiția monarhiei cuceritoare, de a supune popoarele mai slabe popoarelor mai tari*” (Iorga, 1916, p. 5).

Din păcate, arată Nae Ionescu, niciuna dintre mișcările politice de după primul război mondial nu a preluat cum se cuvine aceste deschideri. Partidul Național Liberal ieșind din discuție, rămânea Partidul Național Țărănesc, dar acesta a „degenerat” și „falsificat” politica țărănească și națională pe care ar fi trebuit să o servească, inclusiv deschiderile lui Iorga, în timp ce sămănătorismul și poporanismul au luat forma unui „țărănism încadrat în formele contractualismului apusean”, deci materialist și liberal.

---

¹ „Era însă imposibil ca marele adevăr fixat și formulat de d. Iorga să nu rodească. Neutralizat, prin accidentele mai sus amintite, în planul realizărilor practice, el a fost cu atât mai activ în mișcarea ideilor. Aici se încadrează:

– lupta în potriva spiritului și mentalității liberale – care e un fapt permanent în istoria României moderne ...

– noua mișcare ortodoxă care în fond nu este decât o reacțiune împotriva spiritului secular înstăpânit în metafizică și al cărui punct de ajungere trebuie să fie – mână-n mână, de altfel, cu neoscolastica – neutralizarea spiritului protestant al renașterii pe care s-a construit civilizația actuală europeană și – artificial – și cea românească;

– necesitatea de a se ajunge la manifestări de artă și cultură specifice ... prin autohtonism”, Nae Ionescu, **Roza vânturilor**, p. 192 (1930).

² Vezi Blaga, **Trilogia culturii**, *Opere IX*, p. 309, iar la p. 344, adaugă: „... o populație creează o cultură majoră, când își realizează aceleași posibilități prin jgheburile structurale proprii maturității, ca atare”.

Iorga avea și de ce să nu se lase vrăjit de materialismul liberalismului occidental. Doar el lansează teza romaniilor populare, indirect confirmată de scrierile de mai târziu ale lui Stahl³ asupra obștilor sătești. Spațiul românesc avea deja o formulă de guvernare rodată, țărănească, aptă să producă și să susțină civilizația, fără să intre în contradicție cu spiritul comunitar: obștea satului devălmaș. Obștile au produs în același timp o formulă „democratică egalitară” și un stat care a funcționat milenar, ba chiar a fost vector de formare etnică și de rezistență geopolitică sub forma romaniilor populare:

„Aici, printre cei cari participă la această organizare spontană, pe care eu o numesc, după acele cazuri în care se întâlnește numele ei, a Romaniilor, sunt și țărani. Acești rurali, cineva îi descoperă pretutindeni, în mici turme de oameni, cari uneori se ascund înaintea dușmanului sau a intrusului, dar alții îi opun o rezistență dărză și norocoasă. În fruntea lor sunt juzi, precum aceia din Britania, după secolul al V-lea – și ceva îi mai amintește în instituția judecătorilor aleși, astăzi – ori ca cei din Sardinia, deveniți adevărați principii, aceia de la Roma, de la Veneția, din Italia medievală sau ca reprezentanții aceleiași instituții, de o neapărată și directă utilitate, de pe țărmul oriental al Adriaticii, din văile Macedoniei, Traciei, Eladei, de pe tot întinsul acestei vechi părți din Imperiul Roman și din ținuturile învecinate, care se formează ca o Românie, o Românie care durează până în ziua de azi” (Iorga, 1999, p.168).

Cele trei direcții ale lui Iorga sunt, de fapt, toate, expresii ale imperativului autohtonizării culturii și construcției social-politice:

„Unii și alții, conservatori și junimiști, nu aduceau cu ei însă un program pozitiv de guvernare și nici un principiu creator pe a cărui desfășurare să se poată construi un stat. Acțiunea ziaristică a lui Eminescu, singurul om public care, în această perioadă a gândit organic – și încă și el numai timid – a rămas izolată; cu atât mai mult cu cât nici nu a ajuns la o formulă matură de expresivitate. Primul deci, care a isbutit să arunce fundamentele adevăratei civilizații românești a fost profesorul Iorga, și anume în acțiunea întreprinsă la «Sămănătorul». Meseria, temperamentul și

---

³ „Cu ajutorul tipului «arhaic», vom scoate în relief elementele care concură la menținerea satului devălmaș; prin tipul «evoluat», dimpotrivă, vom insista asupra elementelor care duc la disoluția lui.

Satul arhaic este un sat cu o obște democratică egalitară, vag colorată gerontocratic și cu o populație omogenă alcătuită exclusiv din băștinași, formând o singură «ceată» închisă nebăștinașilor, folosind trupul de moșie în «devălmășie absolută», prin «stăpâniri locurești» și, excepțional, «pe sumă de stânjeni», pe baza unei economii naturale, dominată de «folosirea» prin muncă directă a pământului, în tehnicile primitive ale defrișărilor și destelenirilor permanente” (Stahl, vol. II, p. 13).

structura lui spirituală îl indicau de altfel. Și astfel am aflat că statul românesc și civilizația românească nu se pot ridica decât pe autohtonism, adică pe punerea în valoare a specificul românesc, și nu au decât un izvor de alimentare – clasa țărănească” (Nae Ionescu, „Roza vânturilor”, p. 191).

Pe această bază Nae Ionescu construiește doctrina politică a statului țărănesc, pe de o parte, iar tânăra generație, de la Mircea Vulcănescu la Mircea Eliade, de la Cioran la Vasile Băncilă etc. construiesc „românește” cea mai strălucită expresie universală a culturii române. Cea mai importantă urmare a imperativului autohtonizării este *principiul organicității statului*, și din acest punct de vedere țărănimea trebuie recuperată ca bază a statului, întocmai cum a fost în epoca voievodală. Este aici o diferență majoră față de „Europa” discursurilor europenizante. Pentru că mai există o Europă, arată Iorga, cea a realităților și dezvoltărilor organice, necontractualiste, neartificiale și nematerialiste, este statul țărănesc – nu doar românesc, ci din întregul sud-est european (cel românesc de până la epoca fanariotă):

„Este însă un drum care e al nostru; fără nici un fel de îndoială; e cel al sud-estului european. Drumul cel mai firesc al nostru, și cel pe care ar fi trebuit să-l călcăm mai întâiu. ... A spus-o înaintea mea, cu mult, Neculai Iorga, acest vizionar al destinelor și al politicei noastre, atunci când a înființat la București Institutul Sud-Est European. Drumul acesta, politica noastră de stat nu l-am umblat ...” (Nae Ionescu, **Roza vânturilor**, p. 136).

Nicolae Iorga se află în filiația culturii române cu „conștiința tragică a existenței”, începută prin Eminescu și continuată prin Hașdeu și Pârvan, dusă mai departe de Nae Ionescu⁴.

Vom observa, de altfel, că ideile lui Iorga au avut o covârșitoare forță și în planul realităților, al faptelor. Rolul lui Nicolae Iorga în mobilizarea României în momentele de cumpănă din Primul Război Mondial și în făurirea Generației Marii Uniri a fost covârșitor.

De altfel, **Nae Ionescu arată că generația războiului, care a purces la reconstrucția țării în cadrul României Mari, este creația lui Nicolae Iorga:**

„El ne-a definit generația, el ne-a precizat drumurile. De aceea, ori pe unde ne-am afla, alături de el sau... împotriva lui, noi, generația războiului, căreia îi cade în sarcină crearea noului stat românesc, suntem PROMOȚIA ISTORICĂ NECULAI IORGA. Ce reprezintă? PRIMATUL SPIRITUALULUI” („Roza Vânturilor”, p. 193. ș.a.).

⁴ Eliade în „Roza Vânturilor”, p. 429.

AXELE GÂNDIRII ȘI CONTRIBUȚIEI LUI IORGA LA CULTURA ȘI SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ

Prin ancorarea culturii în adevărul național, Iorga arată că adevărata bază a statului român nu poate fi decât țărănească. De altfel, o urmare concretă, revoluționară, a ideilor lui Iorga este mobilizarea excepțională a efortului de război în anul de cumplită cumpănă al lui 1917. Istoricul Petre Țurlea arată că:

„Felul cum s-a implicat direct în evenimente regele Ferdinand i se datorează tot lui Nicolae Iorga. Barbu Știrbey – nota istoricul [N. Iorga în „O viață de om”, vol. 2, p. 276] – «mi-a cerut sâmbătă dimineața [22 aprilie], în plină stradă, să redactez proclamația către ostași pe care Regele, în starea sa de spirit, n-o poate face. Acolo, pe palma mâinii, cu creionul, am scris rândurile prin care, amintindu-se darurile lui Ștefan cel Mare către ai lui, se promitea țăranilor de pe front împrăștierea. Regele a adăos și promisiunea unei lărgiri a dreptului electoral.”

În felul acesta Iorga a salvat țara de tulburările bolșevice și a pus piatra de temelie pentru reparația clasei de mijloc țărănești. De altfel, încă din ianuarie 1916, la conferința de la Ateneu ținută pentru Societatea ortodoxă națională a femeilor române, Iorga a legat necesitatea împrăștierei de noua „fundatie politică a statului român: Unirea cea mare” (Iorga, 1922, p. 15). Unirea, deci, nu se putea face decât cu țăranii care, plecați pe front neliberi, se vor fi întors ca „gospodari liberi; din pământul altora ați plecat, în pământul vostru, dacă veți avea zile, vă veți întoarce; dacă nu, măcar ai voștri vor stăpâni pământul pe care-l veți fi meritat prin vitejia voastră” (*idem*, p. 33).

Amintim câteva dintre gesturile și teoriile sale de importanță capitală, care își așteaptă înțelegerea, asumarea și reutilizarea lor cu vrednicie de către cei de astăzi:

– a romaniilor populare (care arată că aici noțiunea de stat a fost organică, nu impusă de sus în jos, și e indisolubil legată de formarea poporului român),

– a Bizanțului după Bizanț (moștenirea creștină ortodoxă a fost efectiv în sarcina domnilor români multă vreme după căderea Constantinopolului, de la Alexandria până dincolo de Nipru), a vitalității naționale (care să fie scopul politicii de stat și al educației?). Iată un citat semnificativ:

„Dar în 1688 începe domnia în Țara Românească a lui Constantin Brâncoveanu, și patriarhia va fi condusă rând pe rând de clienții domnilor Moldovei și ai Țării Românești, aceștia fiind ei înșiși protectorii recunoscuți și îndatorați ai noii Renașteri grecești”. „Binefacerile lui Brâncoveanu s-au întins până la mănăstirea Sumela, lângă Trapezunt... Ultima stavropighie

[lăcaș închinat, subordonat direct Patriarhiei de la Constantinopol] de seamă în țările românești a fost cea a mării ctitorii a lui Brâncoveanu, Hurezi, Scaunul Ierusalimului primind în același timp și splendidul lăcaș al lui Nicolae Mavrocordat, Văcăreștii. Patriarhia ajunsese pe atunci să nu-și mai poată plăti datoriile, fiind silită să restrângă în modul cel mai modest cheltuielile de administrație, cu «doi singuri preoți și doi diaconi, slujind rând pe rând», până când Grigore Matei Ghica, domnind atunci în Moldova, interveni pentru a face să înceteze administrația nefericită a patriarhului Ieremia al III-lea” (Iorga, 1972, p.181, respectiv 184).

– a graniței ca hotar – adevărata frontieră europeană (frontiera ca mijloc de comunicare culturală, după modelul roman vs. frontierele iredentiste, de tip asiatic, ale unora dintre vecinii noștri):

„Dar odinioară hotarul nu era așa [doar cu funcție despărțitoare strictă]. Nu erau funcționari financiari, nu erau jandarmi, nu erau puști întinse împotriva încălcătorului de hotar. Hotarul avea un sens mult mai larg. Cuprindea o regiune întreagă [...]. S-a arătat ce însemna un hotar roman. Hotarul roman se întindea – cum se face socoteala acum pe kilometri – pe mulți kilometri –, pătrați și hotarul acesta avea o însemnătate pe care noi nu ne-o putem închipui acum, când două lumi deosebite și două lumi vrăjmașe își stau una în fața celeilalte. Era, cum am zice, un hotar fecund, un hotar creator de viață, producător de sinteză. Se alcătua în părțile acestea o lume care fără acest hotar nu s-ar fi putut alcătui, sau nu s-ar fi alcătuit în acest chip [...].” (Iorga, 1996, p. 107).

– teza imperiului de substituție (Bizanțul a luat efectiv mințile multora care s-au crezut, unii se cred și astăzi, moștenitorii Romei/Constantinopolului):

„La alte popoare a fost întâi Statul de imitație, de contrafacere, uneori chiar de caricatură, date fiind hotarele înguste în care se înstăpânise ceva care semăna cu ideea Romei apusene.» [N. Iorga, „Sfaturi pe întuneric”, II, 1940, p. 332]. Un asemenea stat a fost cel bulgăresc, galvanizat de o idee imperială, de pildă, născut datorită unei ambiții politice și nu a unei evoluții organice a societății.

La fel de aproape de noi s-a aflat statul unguresc, stat născut datorită unei investiții papale. Dacă statul bulgăresc încerca să preia ideea imperială romană, cel unguresc se năștea prin decret religios, Papa având nevoie de un instrument militar ascultător față de biserica Romei.

Dacă primul tindea să reconstituie o formă superioară de stat, dându-i însă o înfățișare meschină sau caricaturală, cel de al doilea era mai mult un stat ce avea să se constituie prin și în actele de cucerire a schismaticilor și

păcătoșilor – p. 18, de către o forță militară subordonată papei. Nu e vorba, deci, de un stat unguresc, adică al ungarilor, adică al societății ungurești, ci mai înainte de asta, de un rege apostolic, care creează un stat apostolic, cu hotare nelămurite, un stat care coboară asupra unei societăți. (Ungaria nu este un stat organic, prin originea și evoluția ei. Manifestările ei iredentiste, după 1920, cunoscute atât de bine românilor, dezvăluind aceeași dinamică a unei idei de stat care nu-și cunoaște bine hotarele reale, aspirând la hotare născocite, după programe de veche investitură papală)” (Mihai Ungheanu în Studiul introductiv la Iorga, 1996, p. 17–18).

– Iorga a combătut cu curaj nu doar iredentismul maghiar și expansionismul sovietic (prin teza imperiului de substituție), dar și geopolitica germană aflată în plină expansiune (prin teoria vitalității).

– Avem a recupera de la Iorga „problema țărănească”, reforma agrară susținută de el punând bazele clasei de mijloc (reforma rurală – împrumutarea promisă pe frontul lui 1917):

„Dar în acești cinzeci de ani cele mai grele chestiuni au fost agitate, și, la urmă, neresolvite sau rezolvite rău, neîndestulător, oportunist. Acum în urmă, după o răscoală crud înăbușită problema țărănească, de rezolvirea căreia atârână tot viitorul țerii, s-a ridicat, cerând neapărat o soluție. Un program agrar a fost schițat de Guvern, și țara a fost de două ori întrebată cu privire la dânsul. Țara – asta înseamnă «nația», singura cu drepturi.” (scrisa Iorga în însemnările sale în 1915, publicat în „Războiul nostru în note zilnice”, vol. 1, p. 226).

– Să descopere valențele geopolitice ale limbii române – domn/dominus, țăran/terra, județ/jude ...:

[Domn] „În Roma veche cuvântul de «imperator» se întrebuița rar, numai în anumite ocazii solemne, sau pe inscripții și monede. În limbajul obișnuit, pentru a nu i se zice șefului statului «rege», ceea ce amintea vremea dinaintea republicii, care era, de fapt, stăpânirea regilor etrusci, cuvântul care se întâlnește neconținut este, pe lângă mai vechiul «princeps», acela de «dominus».

Din «dominus» a venit «Domn» al nostru. În viața poporului românesc nu s-a întâmplat nimic care să îngăduie a fixa o deosebire între vremea «împărătească» și vremea «domnească»; nu putem găsi ceva care, în afară de această tradiție, ce s-a întins aproape două mii de ani, să fi adus scoaterea la lumină a cuvântului de «domn» (Iorga, 1996, p. 49).

„În fundul gândului nostru a fost totdeauna ideea supremă că un număr oarecare de oameni așezați pe un pământ determinat trebuie să fie

«dominați», să aibă în fruntea lor un «Domn», prin care se înțelegea, [...] Împăratul roman din Constantinopol, care era de fapt împărat a toată lumea. Putea să se întindă peste noi prin cucerire puterea unui rege al altui neam: alături de dânsul s-a păstrat însă ceea ce formează cheagul permanent al vieții noastre. De aici vine forma «domniei». «Domnul» nu este legat de nici o prescripție scrisă. El nu se găsește în fruntea unei ierarhii de funcționari, ci el însuși poate să îndeplinească, dacă vrea, ceea ce este în căderea oricăruia dintre dregătorii săi. Nu este prin urmare acea ierarhie de funcțiuni, ci este o putere a tot pătrunzătoare, care nu are nevoie decât de organul de îndeplinire al unei voințe neîngrădite de nimic. Această voință a toate stăpânitoare se putea arăta deopotrivă prin scris sau, în timpurile cele mai străvechi, numai prin cuvânt. Vodă întreba și pe omul care părea mai apăsător de nedreptate și de nenorocire. Pentru cercetarea oricărui caz, el putea să delege pe cine vrea, precum și pentru îndeplinirea oricăreia dintre operele care în timpurile noastre se îndeplinesc prin funcționari” (*idem*, p. 52).

[Județ] „În Ardeal există, și la sași și la secui, scaune. Secuii se împart într-un număr oarecare de scaune, de unde vine și numele de szék, de Szekély, care sunt «scăunași», fiindcă scaun înseamnă scaunul de judecată; scaun și județ este totuna. ... Nicăieri sau aiurea nu se întâlnește, în tot cuprinsul regatului ungar de odinioară și în tot restul Ardealului, o instituție de scaun de judecată la bază. Și, natural, în fruntea acestor scaune stau juzii; ele sunt județele. Jude, județ sunt lucruri care merg împreună. De ce secuii le numesc așa? De ce ei au scaune de judecată? De ce au județe și juzi? Fiindcă au găsit, atunci când s-au așezat aici –, și cea dintâi care s-au așezat au fost pecenegii, de rasă turaniană, și ei însă deosebiți de partea turaniană din formațiunea poporului maghiar, – organizații de felul acesta, care, de altfel, se întâlnesc în toată lumea romană, organizații pe juzi și pe județe. Sardinia era împărțită într-un număr oarecare de judicaturi, în fruntea cărora stăteau juzi. Dacă, pe vremea când strămoșii românilor era în legătură cu vizigoții, la aceștia se găsește ca șef, un jude, Atanaric, – și niciodată germanii nu au fost conduși de juzi –, în secolul al IV-lea, aceasta înseamnă că goții erau în legătură cu poporul de la care au luat pe «jude». [...]” (*ibidem*, p. 208).

[Țară] „De origine latină, termenul se deosebește la noi, ca înțeles, de acelea pe care l-a avut în limba strămoșilor [...]. *Terra* era pentru romani numai ceea ce numim *pământul*, după latinul *pavimentum* ceea ce înseamnă *pavat*, adică drum de piatră, șosea, ceea ce dovedește cât de mult sunt legate începuturile noastre nu numai de o viață mult mai ridicată decât a unor simpli țărani sau a unei adunături oarecare, culeasă întâmplător, ci de a ostașilor Imperiului, acei veterani parte din înaintașii noștri, al căror nume a ajuns să fie la noi al oricăror *bătrâni*. [...]

Lumea e, la noi, împărțită în țări, înțelesul primar al cuvântului dispărând ... cu totul și fiind înlocuit prin *pământ* [acest sens primar de pământ, al lui *terra*]. Acele țări nu se numesc după înfățișarea lor sau după amintirile istorice, ci după neamul care se află pe ele. Uneori, ca la alții, e vorba de neamul care a cucerit și are stăpânirea, de unde numirea de Țară Ungurească la cei de dincoace de munți [...] Cu sufixul *esc* se zice: Țara Rusească, Țara Leșească, Țara Sârbească (și pentru Bulgaria), Țara Turcească, Țara Francească, Țara Nemțească. Dar se observă că, pe lângă numele străinului, e și acela al băștinașului. Se întrebuițează însă, fără țară, sufixul *-ime*, care o cuprinde, ca în Secuime (nu Țara Secuiască), precum mahalalelor din Moldova colonizate cu munteni li se zicea Muntenime.

Țara Românilor e Țara Românească. Oriunde nu e atinsă de barbarii cuceritori, ea păstrează acest nume. [...] Pentru românul de peste munte, care-și zice român –, pe când Galo-romanul și-a zis franc și italianul din Nord lombard, după stăpâni, și aceasta înseamnă că n-a ieșit din dreptul său moștenit ca să intre în dreptul învingătorului –, a veni dincolo de munți, e a merge în Țară. Aceasta nu din cauza titlului oficial, pe care nu-l citește și nu l-a învățat la școală, ci pentru că așa e scris în sufletul său însuși. Odată era țară, împărțită doar după ape (Țara Oltului, cu olteni, Țara Bârsei, cu bârsani) tot ce nu ne spusese mai la Nord de Carpați, sub sabia regelui de năvălire al ungarilor. Când năvălirea acestora a atins și brăul munților, oprindu-se prin puterea naturii ocrotitoare acolo, țara a fost această linie de jos. Tot țară e ținutul până în Dunăre pentru ciobanul mocan. [...] Astfel țară înseamnă, fără nici un alt adaos, pământ românesc liber, în toată întinderea lui și cu tot sacral drept care se cuprinde în el. O țară îngustată prin violența străinului, care, astăzi, de la sine s-a refăcut în vechile hotare prin acea elasticitate de spirit care e unul din marile elemente ale vitalității unui popor.

Și de aceea a muri pentru țară a fost cea mai înaltă datorie pentru generațiile care au închis ochii înainte de vreme” (*idem*, pp. 37–40).

– **Ne-a limpezit „ce înseamnă popoarele balcanice”** și, odată cu acestea ce înseamnă Dunărea și Marea, vecinii, părtași mai mult sau mai puțin la un destin comun. Acesta este un necesar punct de plecare dinspre Sud-Estul Europei a conceptului de Unitate Europeană în raport cu diversitatea sa etnico-geografică („Între Pind și Balcani este fără îndoială o legătură, dar este imposibil să nu deosebească cineva natura absolut distinctă între Balcan [...] și [...] Pind...” – 1916, p. 9). Din acest punct de vedere putem spune că **primul geopolitician român a fost Iorga, de la el plecând analizele geopolitice propriu-zise ale lui Simion Mehedinți**, și dincolo de acesta, ale lui Ion Conea și Anton Golopenția. Pentru Iorga, Dunărea este purtătoarea „acelorași nevoi dunărene” pentru popoarele înconjurătoare (1916, p. 3). **Fraza întemeietoare de geopolitică este „România – stat de necesitate europeană”**, ceea ce înseamnă că „România noastră trăiește și

vorbește aicea nu numai pentru dânsa singură. [...] Înseamnă, deci, că mai mult decât oriunde aiurea, veghea în astfel de puncte [cheie] trebuie să fie mereu trează (veghea ta, a celui așezat)” (Golopenția și Vulcănescu în *Geopolitica și Geoistoria*, 1, p. 3).

– De la Iorga, **societatea românească avea să învețe să gândească în ansamblu**, aspect specific unei societăți civilizate: „Căutați sensurile”. „Importanță este priveliștea. Să nu faceți statistica frunzelor unui peisaj, ci într-un peisaj să vedeți ceea ce este fundamental și dominant organic” (Iorga, 1999, p. 224).

– **Ni l-a pus în ordine pe Eminescu**. Ni l-a pus în capul lucrurilor, limpezindu-i locul în conștiința noastră publică. Dacă astăzi, de pildă, mai sunt derutați care să spună despre Eminescu că este „cel mai mare poet național”, Iorga este primul care arată că Eminescu a fost „om complet”. Eminescu – omul deplin al culturii românești, este sintagma lui Noica pregătită de Iorga: „În 1939, vorbind despre Mihai Eminescu cel din caiete, N. Iorga scria ...: «Un om complet...» Nu e vorba de un om complet în sensul de împlinit, ca Goethe; [...] Eminescu este o conștiință de cultură completă, de la înțelegerea tragicului antic ca tragic al edificării la un capăt al culturii până la organul, oricât de nedezvoltat la el, al matematicilor, pentru celălalt capăt al culturii” (Noica, *Eminescu sau gânduri ...*, p. 69)”.

– Nu în ultimul rând, **marele cărturar a inițiat Școlile de vară care aveau ca scop civilizarea poporului prin cunoașterea istoriei** (la Vălenii de Munte), iar preocuparea lui pentru unitatea Europei de sud-est a fost una de căpetenie („Ce înseamnă popoarele balcanice?”).

ANEXE

Academia Română – aprilie 2021

Academia Română sărbătorește în 2021–155 ani de la înființare și 150 de ani de la nașterea marelui om de cultură Nicolae Iorga⁵.

„... Evenimentul dedicat evocării savantului român va fi deschis de alocuțiunea acad. Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române, ce evidențiază calitățile excepționale de enciclopedist ale profesorului Nicolae Iorga. Rememorând întreaga sa contribuție la viața culturală și politică a României, acad. Ioan-Aurel Pop consideră că „Nicolae Iorga face parte, indiscutabil, din generația făuritorilor României întregite și de afirmare europeană”.

Personalitatea multivalentă a istoricului, inițiativele sale inovatoare în multe domenii de cercetare a istoriei, proiectele instituționale originale și demersurile de promovare a patrimoniului cultural vor fi detaliate în expunerile acad. Victor Spinei

---

⁵ Academia Română, 30 mar. 2021, <https://acad.ro/mediaAR/com2021/doc/c0330-ZiuaAcademieiRomane.pdf>.

și acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinți ai Academiei Române. Cercetările savantului asupra istoriei Bazinului Pontic, întemeietoare pentru istoriografia românească, sunt readuse în atenție ca parte integrantă a operei de către dr. Octavian Cristea, director al Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române.

Nicolae Iorga (1871–1940), membru marcant al Academiei, teoretician al istoriei, medievist de prestigiu, promotor al studiilor sud-est europene, traducător, scriitor, jurnalist, diplomat și om politic rămâne o figură emblematică a vieții românești. În calitatea sa de președinte al Secțiunii istorice, acad. Nicolae Iorga a elaborat o operă monumentală, integrând istoriografia spațiului românesc în cea universală.

La 1/13 aprilie 1866 se înființa la București una dintre primele instituții fundamentale pentru consolidarea statului românesc modern, Societatea Literară Română, reorganizată un an mai târziu în Societatea Academică Română și transformată în anul 1879 în Academia Română. Încă de la înființare, Academia Română a rămas cel mai înalt for de consacrare științifică și culturală al țării, ce reunește personalități cu realizări notabile în toate domeniile spiritului.

Biroul de comunicare al Academiei Române”

Nae Ionescu – marele reproș („Roza Vânturilor”)

Tot despre prejudecata inteligenței

(31 ian. 1931 – p. 225)/„Cuvântul” **[Contradictoriu?]**

„... omenirea toată e victima unei «teorii»; aceea a individualismului; care a provocat, provoacă și va mai provoca încă multe dezastre și adâncă mizerie în toate ramurile existenței umane. Credeți că e ceva de făcut? Credeți că din toată această dezastruoasă experiență omenirea a învățat ceva? Nu. Noi rămânem mai departe victimele «inteligenței»; așteptând să se îndura într-un fel Dumnezeu de noi; și să ne facă să uităm și ce e inteligența, și ce e libertatea, și ce sunt drepturile omului. Dacă se va îndura! ...

Multă vreme nu am înțeles de ce d. prof. Iorga nu poate să sufere pe filozofi. Acuma știu. Pentru că filozofii sunt prin excelență fabricanți de teorii; și pentru că d. Iorga, inteligență suplă care se pleacă și se mulează pe fiecare semn al vieții, detestă teoria. Nu ați băgat de seamă că toți acei care cârâie pe urma d-sale îi aduc vina că ar fi inconsequent și că se contrazice?

Se contrazice! Ei și? Parcă natura nu se contrazice! Parcă eri nu a plouat, – și azi nu e soare! Dar, vedeți, în această neînțelegere e nodul întregii chestiuni. Inteligența e orgolioasă și rigidă. Ea vrea să se institue nu numai în stăpân absolut, – dar și în demiurg. Și greșește. Omul de acțiune însă stă prea în contact cu realitățile, pentru a-și permite să se țină de teorie. Autoritar față de oameni, el e umil față de realități; pe cari nu vrea să le violenteze; ci să le slujească supunându-li-se; tocmai pentru a le putea folosi” (Nae Ionescu, 1990, p. 224–225).

BIBLIOGRAFIE

1. Blaga, Lucian (1985). *Opere, 9, Trilogia culturii*, Ediție îngrijită de Dorli Blaga, Studiu introductiv de Al. Tănase, Editura Minerva, București.
2. Ionescu, Nae (1990). *Roza Vânturilor*, Editura Roza Vânturilor, București, reproducere după „Roza Vânturilor. 1926–1933”, culegere îngrijită de Mircea Eliade [și George Racoveanu], Editura „Cultura națională”, [1937].
3. Iorga, Nicolae (1972) (1934). *Bizanț după Bizanț*, Editura enciclopedică română, București.
4. Iorga, Nicolae (1922). *Războiul nostru în note zilnice. 1916–1917*, vol II, Editura Ramuri, Craiova.
5. Iorga, Nicolae (1916). *Ce înseamnă popoare balcanice. Conferință ținută la Ateneul Român în ziua de 13 decembrie 1915*, Vălenii de Munte. „Neamul Românesc”, Editura Tipografie și Legătorie.
6. Iorga, Nicolae (1999). *Generalități cu privire la studiile istorice*, ediția a IV-a, Introducere, note și comentarii de Andrei Pippidi. Notă asupra ediției de Victor Durnea, Iași, Editura Polirom
7. Iorga, Nicolae (1996) [1938]. *Hotare și spații naționale. Afirmarea vitalității românești*, studiu introductiv de Mihai Ungheanu, postfața de Sever Ardelean, Editura Porto Franco, Galați.
8. Noica, Constantin, ed. digitală (2015), [1975]. *Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii românești*, Editura Humanitas.
9. Stahl, Henri H. (1998). *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, ediția a doua, revăzută, vol. I (cu titlul: *Confederații de ocol, structuri teritoriale și tehnici agricole*) și II (cu titlul: *Structura internă a satelor devălmașe libere*), Editura Cartea Românească.
10. *Geopolitica și Geoistoria, Revistă română pentru Sudetul European*, I, Societatea Română de Statistică București (1941), anul I, nr. 1, septembrie-octombrie 1941.
11. *** Academia Română, „Comunicat de presă, 30 martie (2021). Ziua Academiei Române – Sesiunea omagială «Nicolae Iorga – 150 de la nașterea marelui om de cultură»”, <https://acad.ro/mediaAR/com2021/doc/c0330-ZiuaAcademieiRomane.pdf>.